

Bomenwandeling

Langs de meest bijzondere bomen van de binnenstad van Amersfoort

Stad met een hart

Bomen vertellen de geschiedenis van een stad

Amersfoort is een groene stad en daar ben ik erg trots op. We hebben niet alleen groen in de stadsparken, maar door de hele stad. Ik vind het belangrijk dat de wijken goed onderhouden zijn en dat iedereen veel groen in zijn omgeving heeft. Bomen, struiken, plantsoenen, bloemen; soms lijkt het alsof ze zo gewoon voor ons zijn geworden dat we er gewoon langs lopen of rijden. En toch geniet iedereen ervan, bewust of onbewust.

Met deze 'Bomenwandeling' leert u meer over de bomen in het Zocherplantsoen en die in de binnenstad. Het bevat een gedetailleerde beschrijving. Bomen vertellen de geschiedenis van de stad. Dat blijkt ook uit dit boekje. Tijdens de wandeling ziet u zowel bomen die heel recent zijn geplant als heel oude bomen. De beuk bij Monnickendam stamt bijvoorbeeld uit halverwege de 18e eeuw.

Ik wens u veel plezier tijdens uw Bomenwandeling!

Hans van Daalen

Wethouder Stedelijk Beheer

Bomenwandeling in en rondom het centrum van Amersfoort

De gemeente Amersfoort heeft voor u een wandelroute uitgestippeld die leidt langs ruim honderd bomen in en rondom het centrum van Amersfoort. U zult de meeste bomen tegenkomen in het Zocherplantsoen. Enkele staan op particulierterrein en kunt u alleen op afstand bewonderen.

Dit boekje laat u zien hoe mooi en bijzonder deze Amersfoortse bomen het hele jaar door zijn. Om dit te illustreren zijn de bomen tijdens verschillende seizoenen gefotografeerd. Sommige bomen die u tijdens de wandeling ziet, zijn monumentaal. Andere zijn nog jong, maar niet alledaags. Ook zijn er soorten die u meerdere keren zult tegenkomen. Over elke soort is wel een verhaal te vertellen. Wij hopen dat u tijdens deze wandeling kunt genieten van al deze bomen en dat wij iets kunnen overbrengen van de liefde waarmee landschapsarchitecten, hoveniers en andere boomliefhebbers de afgelopen eeuwen deze bomen in en rond de stad hebben aangeplant.

Het Amersfoortse bomenbestand bestaat uit zowel inheemse bomen als exoten uit andere landen. Inheemse bomen zijn de berk, grove den, hazelaar, zwarte els en zomereik. Bij inheemse soorten treffen we veel insecten aan, die samenleven met deze bomen. Inheemse flora en fauna hebben eeuwen de tijd gehad om aan elkaar 'te wennen'. Je kunt dus zeggen dat je met het planten van inheemse boomsoorten een hele leefgemeenschap neerzet. Exoten, oftewel nieuwkomers als de plataan en paardenkastanje hebben weinig of geen specifieke diersoorten om zich heen.

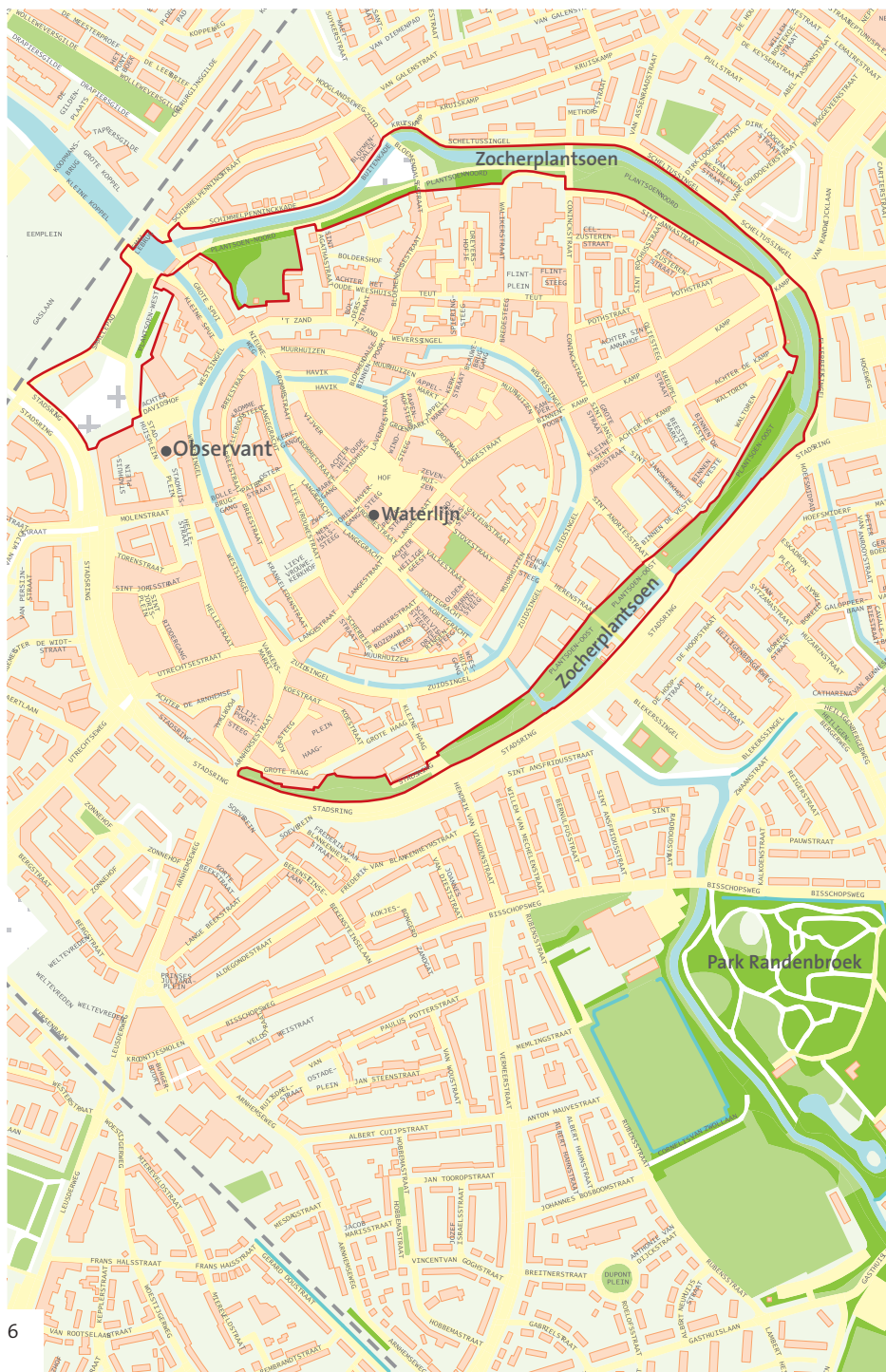
We hebben in Nederland geen bomen meer die als 'echt oud' zijn te bestempelen. We hebben het dan over bomen van duizend jaar en ouder. Opvallend is dat zulke oude bomen wel voorkomen in de ons omringende landen. Zijn we een te nijver volkje, bouwen we te veel of hebben we gewoon niet genoeg ruimte?

Gelukkig is het aanbod van verschillende bomen door de jaren heen wel steeds groter geworden. Boomkwekers bieden een steeds ruimer assortiment. We maken daar dankbaar gebruik van. Zo heeft de gemeente Amersfoort nu meer dan vierhonderd soorten en variëteiten binnen de stadsgrenzen staan.

Al deze boomsoorten zijn te bewonderen langs verschillende straten en wegen door heel Amersfoort en in de parken en grotere groengebieden die de gemeente rijk is. Meer over de Amersfoortse parken en groengebieden leest u in het door de gemeente uitgegeven boekje *Parken in Amersfoort*, gratis verkrijgbaar bij de VVV en bij de gemeentelijke voorlichtingswinkel in de Observant, waar deze wandeling begint.

Twee bomen in dit boekje staan in Park Randenbroek. U kunt hier naar toe lopen, maar u kunt het park ook bereiken op een bijzondere manier namelijk met de Waterlijn: enkele rondvaarten gaan behalve door de binnenstad ook naar Park Randenbroek. De Waterlijn, Krommestraat 5, tel. 033-4654636. www.Amersfoort-rondvaarten.nl

De meeste bomen waar u tijdens deze wandeling langs komt, staan in het Zocherplantsoen. Daarom hieronder meer informatie over dit plantsoen.

Het Zocherplantsoen

Officieel heeft het plantsoen rond de stadskern vier verschillende namen, te weten: Plantsoen Oost, West, Noord en Zuid. De bijnaam is ontstaan doordat één van de ontwerpers Zocher heette.

De oude stadswallen rond het centrum zijn omstreeks 1840 omgetoverd in wandelparken in Engelse landschapsstijl. De wallen hadden hun verdedigingsfunctie eind 18de eeuw verloren, raakten in verval en werden vervolgens afgebroken. De architecten Van Lunteren en Zocher tekenden voor het ontwerp van het uitgebreide plantsoen op de plaats van de stadswallen. U vindt op diverse plekken in het plantsoen borden waarop de geschiedenis van het plantsoen uitvoerig uit de doeken wordt gedaan.

De Engelse landschapsstijl

Veel parken in Nederland zijn net als het Zocherplantsoen in de 19de eeuw aangelegd in Engelse landschapsstijl. Deze stijl kenmerkt zich door glooiend terrein met bochtige paden, zodat je al wandelend steeds een ander zicht hebt. Er wordt veel gebruik gemaakt van licht en donker, open en dicht. Dat heeft als effect dat het park groter lijkt dan het in werkelijkheid is. Ook verrassende doorkijkjes horen bij deze stijl. Bloeiende bomen en heesters met lichte en donkere bladeren worden gebruikt om meer dieptewerking te bewerkstelligen. Helaas staan er in het plantsoen nog maar een paar bomen uit de beginperiode.

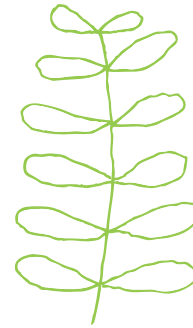
Welke blad- en bloemvormen komt u onderweg tegen?

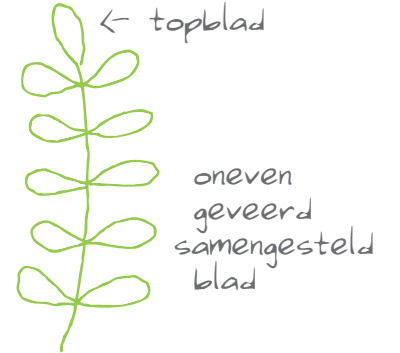
hartvormig blad

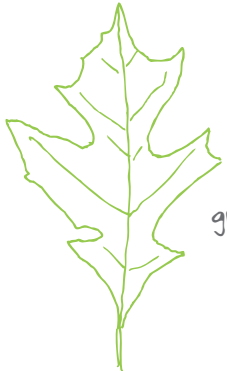
handvormig blad

even geveerd samengesteld blad

← topblad
oneven geveerd samengesteld blad

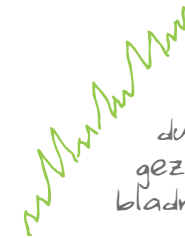
grof gelobd

onregelmatig gelobd blad

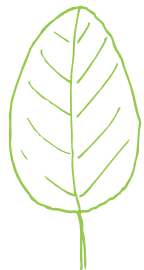
gezaagde bladrand

dubbel-gezaagde bladrand

fijn gezaagde bladrand

eirond blad

getande bladrand

scheve bladvoet

vijflobbig blad

tuil

aar

eenhuizig: benaming voor een boom die zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen draagt.

tweehuizig: benaming voor bomen die alleen mannelijke of vrouwelijke bloemen dragen.

In de rotonde voor de ingang van het stadhuis staan vijf bruine beuken.

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* "Atropunicea")

De beuken zijn in 2006/2007 geplant. Ze zijn, evenals de bruine beuk nummer 25, aangekocht bij een kweker in Duitsland en al veertig jaar oud. Ze zijn de opvolgers van acht rode beuken die hier bijna 160 jaar hebben gestaan. Deze waren dusdanig door zwammen aangetast dat de veiligheid in het geding kwam en moesten helaas worden gekapt.

De beuken kunnen 30 meter hoog worden. Het ovale tot eivormig blad kleurt in het voorjaar dieprood en is later intens bruinrood. Oude volken noemden beuken met deze bruine bladeren ook wel bloedbeuken en hingen schedels van geslachte dieren in deze offerbomen.

Als u nu onder de traverse van het stadhuis doorloopt, ziet u direct aan uw linkerkant de beverboom staan.

Beverboom (*Magnolia soulangeana*)

De beverboom (geplant in 1970) is geen boom maar een struik en is opgenomen in de route vanwege de uitbundige bloei in april tot mei. Soms verrast de beverboom je in het najaar al met haar wit met paarse bloemen. Ook opvallend zijn de grote viltachtige knoppen.

De beverboom hoort tot de magnolia-familie, die uit meer dan 80 soorten bomen en struiken bestaat. Ook de tulpenboom (*Liriodendron tulipiferum*, nummer 69/70) behoort tot deze familie.

Bij de verkeerslichten steekt u de Molenstraat over. Hier staat direct op de hoek een koningslinde, op een verhoogd stenen plateau.

Koningslinde (*Tilia europaea* “Koningslinde”)

Deze boom is in 1938 ter ere van de geboorte van prinses Beatrix geplant. Bij herdenkingen en andere bijzondere aangelegenheden worden en werden vaak lindebomen geplant. Zo kun je zeggen dat de mens is verbonden met de linde in lust

en leed, in rouw en blijheid. Deze linde is een selectie van de linde die van nature voorkomt in het noordwesten van Europa en is spontaan ontstaan uit een kruising tussen de kleinbladige linde en grootbladige linde.

Vroeger werd recht gesproken onder grote linden. Op de Galgenberg in Amersfoort, achter het Bergpaviljoen aan de Utrechtseweg, staan nog linden waar men vroeger ter dood veroordeelde misdadigers ophing, om nieuwkomers te laten zien hoe streng de rechtspraak in Amersfoort was.

Linden kunnen een zeer hoge leeftijd bereiken. In SambEEK (Brabant) staat een linde van 500 jaar. Linden zijn herkenbaar aan het hartvormig blad en aan de kleine vilt-achtige ronde vruchten. Bijen bezoeken deze bomen graag tijdens de bloei. De bloemen zijn in tuiltjes en gelig-wit. De koningslinde heeft, net als veel andere linden, snel last van luis. Met als gevolg dat uit de boom een kleverige substantie druip: roetdauw.

U vervolgt uw route langs de Stadsring. Na circa 10 meter komt u vier bomen tegen: moeraseiken.

Moeraseik (*Quercus palustris*)

Deze vier eiken zijn in 2002 geplant, na de realisatie van het Sint Jorisplein. De moeraseik komt voor in rivierdalen in het noordoosten van Amerika. Ze zijn bestand tegen tijdelijk natte voeten, maar gedijen niet in blijvend natte omstandigheden. De naam moeraseik klopt dus eigenlijk niet. In Nederland wordt deze eik vaak op drogere gronden aangeplant.

De moeraseik is éénhuizig. Dat wil zeggen dat in de boom zowel vrouwelijke als mannelijke bloemen zitten. Kenmerkend is de horizontale takstand. Het langwerpige, grof gelobd blad met spitse uiteinden kleurt in de herfst donkerrood. De eikels zijn tot hooguit een derde omsloten door het napje. Eikels verschijnen pas als de boom ouder is dan ongeveer 15 jaar.

U loopt verder langs de Stadsring. Bij het begin van de Utrechtsestraat staan twee kleinbladige linden.

Kleinbladige linde (*Tilia cordata*)

Deze linden (hier geplant in 2002) komt van nature voor in grote delen van Europa. De hartvormige bladeren zijn kleiner dan die van de gewone linde en de top is scherp toegespitst.

Volwassen exemplaren zijn 20 tot 30 meter hoog. De stam is donkerbruin en gegroefd. Jonge twijgen zijn groen tot roodbruin. Kleinbladige linden worden veel aangeplant als laanbomen en zouden minder last hebben van roetdauw dan andere lindesoorten. De praktijk wijst echter uit dat ook deze soort veel last kan hebben van het kleverige roetdauw. Ook deze linde kan een hoge leeftijd bereiken. Goed knotten kan de leeftijd aanzienlijk verhogen. In het Westonbirt Arboretum in Engeland staat een linde van maar liefst 6000 jaar oud. Deze leeftijd is vastgesteld door koolstofdateringstechniek.

U vervolgt uw weg langs de Stadsring, bovenlangs of zo u wilt onderlangs via koopgoot Amicitia, tot aan het begin van de Arnhemsestraat. Als u deze straat inkijkt ziet u links, een twintig meter van u vandaan, een grote zomereik staan.

Zomereik (*Quercus robur*)

Deze eik stamt uit 1840, het jaar waarin het Zocherplantsoen is aangelegd. Het is één van de weinige bomen die nog uit deze periode over zijn. De zomereik is een inheemse boomsoort en kan hier een hoogte bereiken van 30 meter. Eiken zijn over een groter deel van de wereld verspreid dan welke andere loofboomsoort dan ook.

Het blad van de zomereik is onregelmatig gelobd. De ovaalvormige eikels staan op een steeltje (pijpenkopjes). Zomereiken kunnen een hoge leeftijd bereiken. Op het Heerlijkheid van Stoutenburg bij Leusden staan er twee die zo'n 300 jaar oud zijn. Ze worden wel Adam en Eva genoemd. In Tubbergen (Overijssel) staat een zomereik van meer dan 500 jaar oud, maar er zijn in Europa nog veel oudere exemplaren te vinden: in Denemarken en in Frankrijk zijn er die bijna 2000 jaar oud zijn. De eik levert hard hout. Eikenhout wordt daarom veel gebruikt in bijvoorbeeld de meubelindustrie. Vandaar zijn tweede naam 'robur', wat hard hout betekent. Van eiken bestaan wel 450 verschillende soorten. De meeste zijn grote boomsoorten. Misschien is het mede daardoor dat de eik vaker door bliksem wordt getroffen dan andere bomen? Ook bevat de eik meer zetmeel dan gebruikelijk en zetmeel is een goede geleider. Eiken zijn vaak als grensboom aangeplant. Voor de Germanen was de eik een heilige boom.

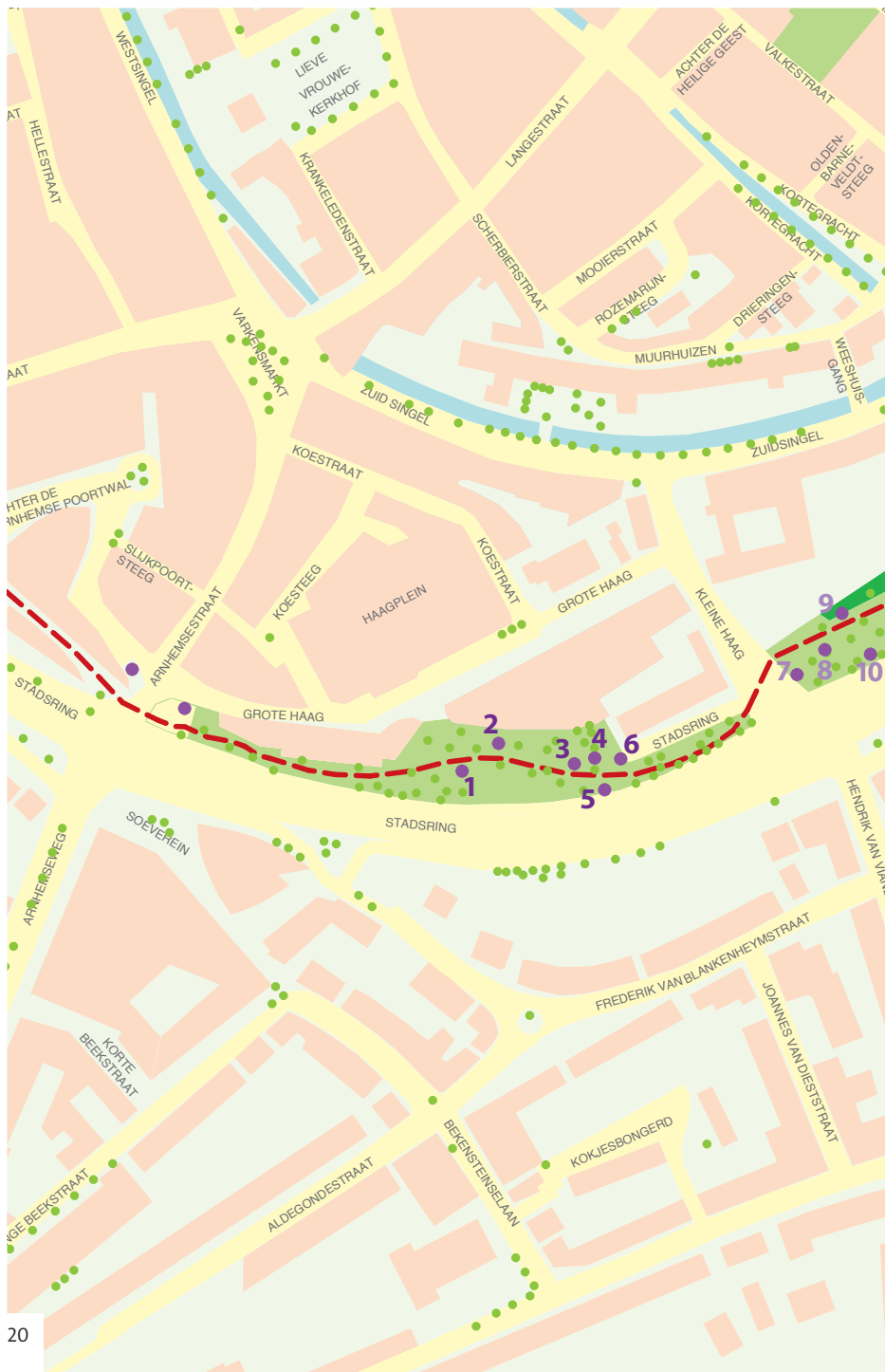
Rechts, aan de andere kant van de weg, staat naast de Amersfoortse kei een grote witte paardenkastanje.

Witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*)

Ook deze boom is in 1840 neergezet. Herkomst van de witte paardenkastanje is het zuidoosten van Europa en het noorden van Iran tot het westen van de Himalaya. Eeuwen geleden is de soort in grote delen van Europa geïntroduceerd, in Nederland waarschijnlijk in de middeleeuwen. Volwassen bomen kunnen 30 meter hoog worden en wel 20 meter breed. De bloeiwijze is uitbundig met lange opstaande witte pluimen (kaarsen) van 20 tot 30 centimeter. Opvallend is de verkleuring van geel naar rood van de vlek (macule genoemd) in de bloem. Het blad van deze kastanjesoort heeft de vorm van een hand en is donkergroen. De vrucht is stekelig en bevat 1 tot 3 glanzende kastanjes. Vanwege de vrucht is de boom niet zo geschikt als laanboom. Boomkwekers hebben daar een alternatief voor gevonden: een vruchtloze kastanje, de dubbelbloemige paardenkastanje. (*Aesculus hippocastanum* "Baumannii").

Helaas hebben de kastanjes nogal eens last van de kastanje-mineermot. Dit tast het blad in de zomer zodanig aan dat het dan net lijkt alsof de herfst al is begonnen. Ook de zogenoemde bloedingziekte belaaft de kastanjes en hiervoor is nog geen effectief medicijn gevonden. Kenmerk van de bloedingziekte zijn donkere vochtige plekken op de stam en loslatend bast. Al meer dan 50 procent van het kastanjebestand in Amersfoort is door deze ziekte aangetast.

De wandeling gaat vanaf hier verder via het Zocherplantsoen. U volgt de route nu aan de hand van metalen punaises in het voetpad. Deze zijn genummerd en wijzen met een peil naar de boom.

1 Gewone beuk (*Fagus sylvatica*)

Geplant in 1880. Tot de familie van de beuken horen verschillende beukensoorten, eiken en tamme kastanjes. De gewone beuk zoals deze, komt voor in midden- en West-Europa en kan zo'n 35 meter hoog worden. De schors is grijs en glad. De bladeren zijn min of meer ovaal en donkergroen. Terwijl het blad van de haagbeuk, die men nogal eens verward met de gewone beuk, meer eirond is en lichtgroen. Het blad van de gewone beuk blijft in de winter ook langer aan de boom zitten.

De beuk is zeer gevoelig voor wisselende grondwaterstanden en voor felle zon op de stam. Na een zeer warme zomer kan de beuk dusdanig zijn verzwakt dat hij het jaar daarop last heeft van luis. Normaal gesproken heeft de boom daar nooit last van.

Eik en beuk zijn verwant. Toch wordt de beuk aanzienlijk minder door de bliksem getroffen dan de grote eik. Vandaar het gezegde: 'eiken moet je wijken, beuken moet je zoeken'.

De beuk komt door het harde hout dat de boom levert, meer voor in spreekwoorden. Denk aan: 'de beuk erin' of 'er op los beuken'. Produceert de boom veel beukennoten? Dat zou een strenge winter voorspellen!

2 Valse acacia

(*Robinia ambigua* “Decaisneana”)

Geplant in 2006, tijdens de renovatie van dit gedeelte van het plantsoen.

Deze boom is een kruising tussen de klee-acacia en de valse acacia en wordt niet groter dan 12 meter. De stam is grijs en diepgegroefd. Het blad is samengesteld uit 15 tot 21 deelblaadjes en is oneven geveerd. Dat wil zeggen dat aan het einde van het blad een topblaadje zit, waardoor het aantal deelblaadjes altijd oneven is.

Opvallend aan deze variëteit zijn de lichtroze bloemen die in trossen verschijnen in de maanden juni tot augustus. De acacia heeft als nadeel dat de takken nogal snel breken.

3 Rondbladige beuk (*Fagus sylvatica* “Rotundifolia”)

Geplant in 1970. De rondbladige beuk heeft de voor alle beuken zo kenmerkende gladde grijze stam. Deze variëteit groeit in de jeugdfase enigszins piramidaal, maar de kroon wordt later eirond. In tegenstelling tot de gewone beuk wordt deze soort niet groter dan 15 meter. Verder onderscheidt deze beuk zich van de andere door, de naam verradt het al, de ronde blaadjes. Bij een verzwakte boom verschijnt de tondelzwam nog wel eens. De zwam zit als een schoteltje aan de stam vast.

Tondelzwam is, fijn verpulverd, makkelijk ontvlambaar. Men stopte fijngemalen tondelzwam vroeger dan ook in de tondeldoos om vuur te maken met deze paddestoel.

4 Zuilbeuk (*Fagus sylvatica* “Dawyck”)

Geplant in 1960. De zuilbeuk onderscheidt zich van de gewone beuk alleen door zijn zuilvorm. De Duitse kweker A. Hesse heeft deze soort in 1913 in de handel gebracht.

5 Europese hopbeuk (*Ostrya carpnifolia*)

Geplant in 1970. Dit is een boom die langzaam groeit, zo'n 15 meter hoog en 12 meter breed kan worden. De stam is bruingrijs gegroefd. De stam van oudere bomen wordt steeds donkerder. Het eironde tot ovale blad heeft een dubbelgezaagde bladrand. De hopbeuk bloeit met geelgroene mannelijke katjes van ongeveer 5 cm en met onopvallende vrouwelijke bloemen in kleine aartjes. Deze laatste groeien na de bevruchting uit tot vruchten die op hopbellen lijken. Vandaar zijn naam hopbeuk.

6 Gewone beuk (*Fagus sylvatica*)

Geplant in 1880. Zie voor de beschrijving nummer 1 op pagina 21. Beukenootjes zijn in principe eetbaar. Ze bevatten wel fagine, een stof die narcotisch is. Eet je veel nootjes? Eerst word je er vrolijk van. Maar daarna krijg je hoofdpijn en word je misselijk... De nootje bevatten naast fagine ook ruim 10 procent olie. De voedingsmiddelenindustrie verwerkt deze olie onder meer in slaolie. De Vlaamse gaai is dol op de nootjes en verstopt ze in de grond als wintervoorraad. Ook de gewone vink is een liefhebber van beukenootjes en wordt daarom wel boekvink (verbastering van beukvink) genoemd.

U bent nu aangekomen bij de Kleine Haag. Hier steekt u over. De route gaat bovenlangs verder via Plantsoen Oost, langs de stenen sarcofaag.

7 Zilveresdoorn (*Acer saccharinum*)

Geplant in 1975. Deze bomen kunnen in ons land een hoogte van zeker 25 meter bereiken. De zilveresdoorn komt oorspronkelijk uit Noord-Amerika en kan daar wel 35 meter hoog worden. De boom heeft enigszins afhangelende takken. Het blad is diep ingesnedden en vijflobbig. De kleur is groen, maar de onderkant van het blad is grijswit (zilverachtig). De bladsteel is rood. Het blad kleurt in de herfst voornamelijk naar geel, afgewisseld met hier en daar wat rood en oranje. Eind februari, begin maart verschijnen prachtige, roodbruine bloempjes. Ze zijn klein en vallen daardoor niet snel op.

8 Oosterse beuk (*Fagus orientalis*)

Geplant in 1960. Deze boom komt van origine voor in Zuidoost-Europa, de Kaukasus en klein-Azië. Het verschil met de gewone beuk? De stam voelt zachter aan. Deze boom heeft ook meer een opwaarts gerichte takstand. Het blad is iets groter en meer ruitvormig. De oosterse beuk kan net zo groot worden als de gewone beuk.

9 Kleinbladige linde (*Tilia cordata* "Bohlje")

Geplant in 2003. Dit is een zaailing van de kleinbladige linde (*Tilia cordata*). Dat wil zeggen dat deze variëteit spontaan is ontstaan uit zaad en niet door mensenhanden is gemanipuleerd. Zie soortbeschrijving de bomen bij ingang Utrechtseweg op pagina 14.

Bij punaise nummer 10 moet u even wat verder kijken. De hieronder beschreven rode paardenkastanje staat namelijk een eind van het voetpad waarover u loopt: hij staat tegen het voetpad langs de Stadsring aan. Daar is, voor de duidelijkheid, in het voetpad ook een punaise geplaatst.

10 Rode paardenkastanje (*Aesculus x carnea*)

Geplant in 1960. Deze is omstreeks 1818 in Duitsland ontstaan door kruising van de witte paardenkastanje met de rode pavie. De rode paardenkastanje blijft kleiner dan de witte en wordt hooguit 15 tot 20 meter hoog. Het blad is ook iets kleiner. De bloemen zijn roze tot rood en verschijnen in mei. De boom draagt weinig vruchten. Deze zijn bovendien minder stekelig dan die van de witte paardenkastanje. Maar ook deze soort kan worden aangetast door de kastanje-mineermot en de bloedingziekte.

11 Gewone esdoorn
(Acer pseudoplatanus)

Geplant in 1920. Deze boom komt van oorsprong voor in Europa en het westen van Azië. Volwassen exemplaren kunnen wel 40 meter hoog worden. In gunstige omstandigheden kan de boom een hoge leeftijd bereiken en soms wel vierhonderd jaar oud worden.

De stam is grijs, de knoppen zijn groen en de takken grijs tot groen. Het blad is vijflobbig. Het verschil met de Noorse esdoorn is dat deze rode knoppen heeft en dat het blad spits is.

De bloemen van de gewone esdoorn zijn geelgroen en hangen in trossen.

Ze verschijnen in mei. De vrucht is een gevleugelde nootvrucht, ook wel helikoptertjes genoemd. Kinderen gooien ze omhoog en dan dwarrelen ze naar beneden.

Ook hier is ter verduidelijking in het andere voetpad langs de Stadsring een punaise geplaatst.

12 Zwarte walnoot (Juglans nigra)

Geplant in 1930.

Deze boom is afkomstig uit het midden en oosten van Noord-Amerika en kan 40 meter hoog worden. Op oudere leeftijd is de stam donkerder, met diepe groeven. Het heldergroene, uit meerdere deelblaadjes bestaande blad is ongeveer 60 cm groot en is even of oneven geveerd. Het blad van de gewone walnoot is beduidend kleiner.

Vlak voordat het blad aan de boom komt, verschijnen hangende groene mannelijke katjes (5 tot 9 cm) en de veel kleinere, vrouwelijke bloemen. De ronde vruchten zitten vaak met 2 tot 3 stuks bij elkaar. Het omhulsel verspreidt een zeeplucht. De walnoot zelf is zwartbruin en eetbaar.

13 Europese netelboom of
zwepenboom (*Celtis australis*)

Geplant in 1970. Deze boom komt van nature voor in Zuid-Europa, Noord- en West-Afrika. De boom kan 15 tot 20 meter hoog worden en heeft een min of meer een schermvormige kroon. Hij heeft sierlijk afhangende takken.

De stam is grijs en glad. Op oudere leeftijd kan deze wat afbladderen. De bladeren zijn ovaal tot eirond en hebben een scherp gezaagde rand. De bloei is onopvallend.

De ronde steenvruchten, met een diameter van 1 centimeter, zijn rood tot zwart.

Ze hangen aan behaarde steeltjes.

De jonge, buigzame twijgen werden vroeger als zweep gebruikt.

15 Hemelboom (*Ailanthus altissima*)

Geplant in 2006.

Komt oorspronkelijk voor in China en Korea en kan circa 20 meter hoog worden. De samengestelde bladeren zijn zo'n 40 tot 60 centimeter lang en (on)even geveerd.

Als u een blad kneust, verspreidt dit een onaangename geur. De groenwitte bloemen staan in pluimen, de gevleugelde lichtgroene vruchten verkleuren naar rozerood. De boom werd vroeger gebruikt om zijderupsen op te telen.

14 Gele acacia
(*Robinia pseudoacacia* "Frisia")

Geplant in 2006.

Kweker Jansen uit Zwollerkarospel heeft deze acacia in 1935 voor het eerst geteeld. De schors is gelijk aan alle andere acacia's, namelijk grijs en diep gegroefd. Het blad is goudgeel. De bloemen zijn crèmewit, maar deze ziet men zelden aan de boom verschijnen. Daarop volgen roodbruine peulen met een lengte van ongeveer 8 centimeter.

16 17 Amberboom (*Liquidambar styraciflua*)

Geplant in 1990/1970.

Komt voor in het noordoosten van Noord-Amerika en kan daar wel 40 meter hoog worden. In ons land wordt de boom niet hoger dan 25 meter. Kenmerkend zijn de kurklijsten op de takken en twijgen. Het groene blad is vijflobbig en de bladrand is gezaagd. De bloemen, die in april/mei verschijnen, zijn onopvallend geelgroen.

De ronde, stekelige doosvruchten zitten aan een steeltje van 3 centimeter en blijven lang aan de boom zitten.

De herfstkleur van de amberboom kent diverse schakeringen: van oranje-rood tot geel en violet. De amber (hars) van deze boom heeft een aangename geur en wordt daarom gebruikt bij de fabricage van geneesmiddelen, zeepsoorten en kauwgum. Vanwege het gebruik in kauwgum staat de boom in de Verenigde Staten bekend als 'sweethout'. De amber wordt tegenwoordig voor industriële doeleinden kunstmatig gewonnen: hiervoor worden inkepingen in de schors aangebracht.

U bent nu aangekomen bij de waterpoort Monnikendam. Kijkt u hiervandaan richting binnenstad, dan ziet u in de tuin links van het water een moerascipres. Rechts van het water staat een zeer oude bruine beuk, in de tuin van het voormalig klooster. De Bomenstichting heeft beide op de landelijke lijst van monumentale bomen gezet. De bruine beuk behoort tot de 20 oudste bomen van Nederland.

Moerascipres (*Taxodium distichum*)

Geplant in 1830.

Deze cipres komt voor in het zuidoosten van Noord-Amerika. Hoewel deze boom in de winter zijn naalden verliest, valt de moerascipres toch onder de coniferen. De piramidaal groeiende boom kan hier 35 meter hoog worden en in Amerika zelfs 50 meter. De stam is knoestig en vooral onderaan zeer breed. Oude exemplaren die bij water staan, hebben vaak bovengrondse wortels.

De naalden staan, in tegenstelling tot die van de *Metasequoia*, niet tegen overelkaar. De groene naalden kleuren in de herfst bronsbruin tot oranjebruin. Na een onopvallende bloeiperiode in de lente verschijnen ronde groene kegeltjes, die in een later stadium bruin worden. Let op het hoogste eksterneest in de stad.

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* "Atropunicea")

Geplant in 1750.

Deze beuk behoort tot de twintig oudste bomen van Nederland. Beukenhout is vroeger veel gebruikt voor het maken van houtskool. Kijk voor de soortbeschrijving bij de bruine beuken op het Stadhuisplein op pagina 12.

18 Tamme kastanje (*Castanea sativa*)

Geplant in 1950. Deze boom komt van nature voor in het zuidoosten en in het midden van Europa, in Noord-Afrika en in delen van Azië. De boom kan 25 meter hoog worden. Het donkergroene langwerpige blad is 10 tot 25 centimeter lang, met tandjes aan de randen. De witte, geurende mannelijke bloemen staan in bundels en zijn ongeveer 12 centimeter lang. De groene vrouwelijke bloemen zijn klein en vallen nauwelijks op. De kastanjes zitten met per twee of drie in een zeer stekelige bolster. Geroosterd of gekookt zijn ze eetbaar.

Het oudste exemplaar van deze kastanje staat op Sicilië, op de oostelijke helling van de Etna bij het dorpje Sant Alfio. Men schat dat deze boom minimaal 2000 jaar oud is. De boom is van binnen hol. Deze holte is zo groot dat het verhaal gaat dat de koningin van Aragon hier in 1308, samen met haar gevolg van 100 ruiters, in heeft kunnen schuilen voor een zware regenbui. Dit verhaal heeft de boom, die nog steeds gedeeltelijk in leven is, de naam bezorgd van 'de boom van honderd paarden'.

19 Valse acacia's (*Robinia pseudoacacia*)

Geplant in 1975.

De valse acacia kan 25 meter hoog worden en komt uit het oosten en midden van Noord-Amerika. Opvallend is zijn diep gegroefde grijsbruine stam. Aan de takken zitten scherpe doorns van 3 centimeter lang. Het blad is oneven geveerd met 9 tot 19 deelblaadjes. De kleur is de herfst is geel. De crèmewitte bloemen verschijnen in juni en trekken veel bijen. Later komen de roodbruine, leerachtige en op peulen lijkende vruchten. Deze blijven lang aan de boom zitten. Het hout van de boom, ook wel Europees hardhout genoemd, is zeer sterk en wordt onder meer gebruikt voor speeltoestellen.

20 Sneeuwklorkesboom
(*Halesia monticola*)

Geplant in 2006.

Deze boom komt voor in het zuidoosten van Noord-Amerika, waar hij wel 30 meter groot kan worden. Hier haalt hij hooguit 20 meter. Het is in principe een boom voor in een grote tuin of een park, maar ook als straatboom komt hij voor. In Amersfoort is hij bijvoorbeeld onlangs als straatboom in de Graaf Adolflaan neergezet.

Het groene blad kleurt in de herfst felgeel. In april/mei verschijnen in bundels de witte, klokvormige bloemen, tegelijkertijd met het uitlopen van het nieuwe blad. De vruchten zijn ovaal en hebben 2 tot 4 vleugels overlans. Ze hangen aan steeltjes en zijn eerst lichtgroen, later bruin.

21 Hemelboom
(*Ailanthus altissima*)

Geplant in 1995.

Zie voor soortbeschrijving nummer 15 op pagina 33.

De volgende boom staat aan de overkant van het water, midden op het grasveld.

22 Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*)

Geplant in 1995. Oorsprong is China, waar de boom al 250 miljoen jaren geleden voorkwam. Inmiddels is de boom in het wild waarschijnlijk uitgestorven. In Japan is hij al lange tijd in cultuur. Sinds de 18de eeuw is hij in Europa aan te treffen. De oudste exemplaren zijn zo'n 1000 jaar oud en circa 35 meter hoog.

De Japanse notenboom behoort niet tot de coniferen en ook niet tot de loofbomen, het betreft een aparte boomsoort. In het verleden waren er meerdere bomen die tot deze soort behoorden, maar deze zijn uitgestorven.

Deze boom heeft in China twee namen: eendenpootboom omdat het blad op het zwemvlies van een eendenpoot lijkt en peetvader-petekindboom omdat de boom pas na één of twee generaties vrucht gaat dragen. In Nederland wordt de boom niet hoger dan 20 meter. De boom is tweehuizig: een boom is mannelijke òf vrouwelijk. Maar de natuur is wispelturig! Oudere exemplaren krijgen soms zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen. Dan is de boom dus éénhuizig. Opvallend is het waaievormige blad van deze bladverliezende boom. In de herfst zijn de bladeren prachtig geel.

De bloemen zijn onopvallend en de boom krijgt pas na zo'n 30 jaar vruchten. Deze zijn geelroze, pruimvormig en stinken.

De noot zelf is zeer smakelijk. Vanwege de onaangename geur van de vruchten plant men doorgaans alleen mannelijke exemplaren als laan- en parkboom.

23 Noorse esdoorn (*Acer platanoides*)

Geplant in 1970. Is inheems in Europa en kan 25 meter hoog worden. Belangrijke verschillen met de gewone esdoorn (19): de rode in plaats van groene knoppen, een spitsler blad dat bovendien grof getand is en bladsteel dat melksap bevat. De bloemen staan in tuilen en zijn geelgroen. De vruchten zijn gevleugeld en worden, door de jeugd, ook wel helikoptertjes genoemd. De herfstkleur is geel.

24 Zakdoekenboom (*Davidia involucrata* var. *vilmoriniana*)

Geplant in 2006. Deze boom komt van oorsprong uit het westen van China en kan hier een hoogte bereiken van 15 meter. Het blad is hartvormig tot eirond, de bladrand is grof gezaagd. De bloemen zitten in paarse bloemhoofdjes. De roomwitte schutbladeren hangen aan weerszijden van het bloemhoofdje. Aan deze witte schutbladeren heeft de boom zijn Nederlandse naam te danken. De schutbladen kunnen wel 15 cm lang zijn. Na de bloei kleuren ze iets roze en vallen dan af. Daarna verschijnen kleine nootvormige vruchten aan lange steeltjes. Het duurt echter jaren voordat de boom bloeit. Soms stopt de bloei ook een aantal jaren.

25 Bruine beuk (*Fagus sylvatica* "Atropunicea")

Geplant in 2008.

Deze boom is gelijktijdig met de vijf beuken voor het stadhuisplein gekocht. Mocht een boom op dat plein het niet redden, dan had de gemeente deze boom als reserve achter de hand. Maar alles ging goed en deze boom kon hier blijven staan. Voor de soortbeschrijving zie de bruine beuken bij de ingang van het stadhuis op pagina 10.

26 Hemelboom (*Ailanthus altissima*)

Geplant in 1970. Zie voor soortbeschrijving nummer 15 op pagina 33.

U bent nu aangekomen bij de ingang van de Herenstraat. Hier kunt u over het bruggetje om te kijken naar boom nummer 28. Daarna gaat u weer terug om het voetpad verder te volgen.

27 Zuileiken (*Quercus robur* “Fastigiata Koster”)

Geplant in 2005.
In 1970 op de markt gebracht. Deze eiken zijn zuilvormig en worden 15 meter hoog. De vorm is het enige dat de zuileik onderscheidt van de zomereik. De boom is uitstekend geschikt voor smalle straten en een goed alternatief voor de Italiaanse populier, want hij is sterker en gaat veel langer mee.

28 Amerikaanse linde (*Tilia americana*)

Geplant in 1950. Komt voor in het oosten en in midden van Noord-Amerika. De linde kan hier 25 meter hoog worden. De brede kroon maakt hem ongeschikt als straatboom. Het eironde blad is tussen 10 en 20 cm lang. Ook hier is de bladvoet scheef. Vanaf juli verschijnen de geurende, lichtgele bloemen in tuilen. De vruchten zijn rond, grijs en vilt-achtig behaard.

29 Trompetboom (*Catalpa bignonioides*)

Geplant in 2007. De trompetboom komt van origine voor in het zuidoosten van Noord-Amerika. Het blad is groot en hartvormig. Wrijf het blad kapot, dan komt een zeer aparte geur vrij. De witte bloemen verschijnen in mei/juni in opstaande pluimen van 25 centimeter lang. De vruchten bestaan uit 35 centimeter lange peulen, die de hele winter aan de boom kunnen blijven zitten.

30 Eénbladige es (*Fraxinus excelsior* “Diversifolia”)

Geplant in 1980. Deze es kan 20 meter hoog worden. Het donkergroene blad is eirond tot elliptisch en enkelvoudig. Dit in tegenstelling tot het blad van de gewone es (nummer 72) dat samengesteld is. Vruchten komen bijna niet voor aan deze boom.

31 Krimlinde (*Tilia europaea* “Euchlora”)

Geplant in 1950. Deze linde is waarschijnlijk een kruising tussen de kleinbladige linde en een lindesoort die voorkomt op de Krim. Kenmerkend zijn de afhangend takken. Het blad is hartvormig met een scheve bladvoet. De bladrand is zeer fijn gezaagd. In juni/juli verschijnen geurende, lichtgele bloemen in hangende tuilen. Ze zijn bijzonder rijk aan honing; een zeer goede boom voor bijen! De vruchten zijn ovaal, grijs en viltachtig behaard.

32 Rode paardenkastanje (*Aesculus carnea*)

Geplant in 1960. Zie voor soortbeschrijving nummer 10 op pagina 29.

33 Amerikaanse linde
(*Tilia americana*)

Geplant in 1930. Zie voor
soortbeschrijving nummer
28 op pagina 44.

34 Witte paardenkastanje
(*Aesculus hippocastanum*)

Geplant in 1960. Zie voor soortbeschrijving
de kastanje bij de Amersfoortse kei aan het
begin van de Arnhemsestraat, op pagina 18.

35 Gewone esdoorn
(*Acer pseudoplatanus*)

Geplant in 1975.
Zie voor soortbeschrijving
nummer 11 op pagina 30.

36 Bonte vederesdoorn
(*Acer negundo* "Variegatum")

Geplant in 1970. Deze esdoorn wordt niet
groter dan 10 meter. Het blad is oneven
geveerd met 3 tot 7 blaadjes. De groene
blaadjes hebben een roomwitte rand.
Soms zijn ze wit gevlekt. Het jonge blad
kan eerst roze zijn. De boom bloeit in april
rijkelijk met afhangende bloempjes.

39 Plataan (*Platanus acerifolia*)

Plantjaar onbekend.

Kan een hoogte bereiken van 30 meter.

Kenmerkend is de afbladderende bast.

Het blad doet denken aan die van de esdoorn, vandaar de tweede naam: acerifolia (esdoornblad).

De bloemen hangen aan lange steeltjes en zijn geelgroen. Na de bloei verschijnen ronde stekelige vruchten, die lang aan de boom blijven hangen. De plataan kan goed worden gesnoeid, zoals veel gebeurt met platanen langs de Franse wegen, die regelmatige worden geknot.

40 Trompetboom
(*Catalpa bignonioides*)

Geplant in 1900. Zie voor soortbeschrijving nummer 29 op pagina 45.

Achter de Trompetboom, ziet u drie kleinbladige linden staan, achter de oude muur tussen de twee flats.

41 Kleinbladige linden (*Tilia cordata* "Greenspire")

Geplant in 1984. Dit is één van de vele variëteiten van de kleinbladige linde.

Zie voor soortbeschrijving de bomen aan het begin van de Utrechtseweg op pagina 16.

42 Plataan (*Platanus acerifolia*)

Geplant in 1900. Zie voor soortbeschrijving nummer 39 op pagina 52.

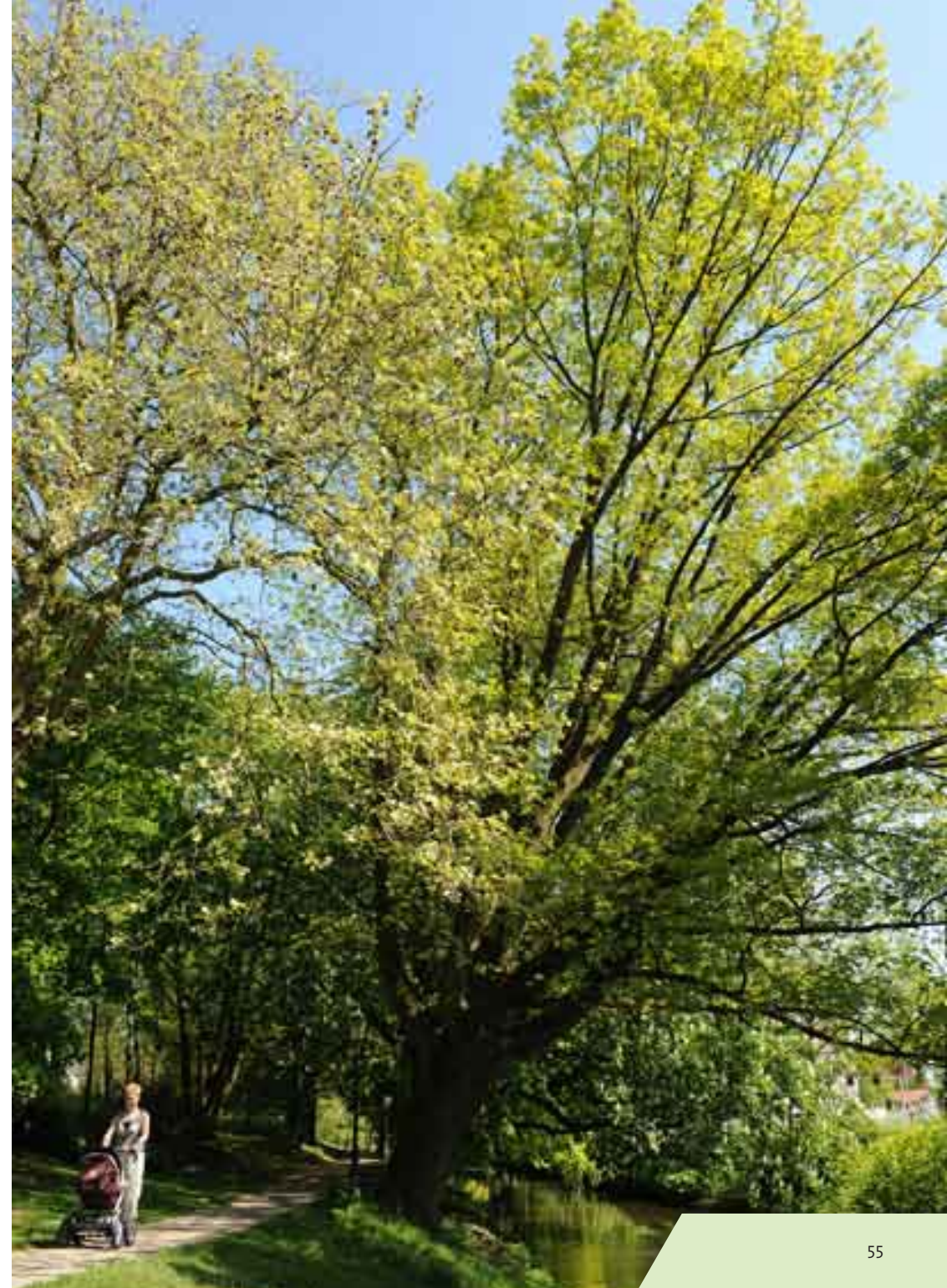

43 Amerikaanse eik (*Quercus rubra*)

Geplant in 1940.

Deze boom kan 25 meter hoog worden. Hij komt uit het oosten en midden van Noord-Amerika. Deze eik is in Nederland in de bosbouw geïntroduceerd als een goede houtproducent. Later kwam de boom ook in gebruik als laan- en parkboom.

De bast is grijs en wie goed kijkt, ziet heel dunne horizontale ringen om de stam. Het blad is ovaal tot omgekeerd eirond en 20 tot 25 centimeter lang. In de herfst verkleurt het blad oranje- tot scharlakenrood. Het blad valt dan binnen een week van de boom. Het blad vergaat slecht en blijft dus lang liggen. De eikels, met een wat afgeplatte vorm, zijn ruim 2 centimeter groot en voor een kwart omsloten door het napje.

44 Ruwe berk (*Betula pendula*)

Plantjaar onbekend.

Inheemse boom in bijna heel Europa, die zo'n 18 meter hoog wordt. De ovale kroon is transparant en de schuin afstaande takken hebben afhangende, dunne twijgen.

De stam is wit en bladdert iets af. Bij oudere bomen is de stam ruwer.

Het blad is eirond tot ruitvormig en heeft een dubbelgezaagde rand. De geelgroene katjes verschijnen in april. De berk wortelt oppervlakkig. Onder de berken vind je vaak de vliegenzwam.

Deze paddenstoel heeft een heel netwerk van schimmeldraden in de grond, die de boom helpt bij de opname van voedingsstoffen. Zo vergroten de schimmels het wortelstelsel van de boom.

45 Treurbeuk (*Fagus sylvatica Pendula*)

Geplant in 1920. De boom kan 25 meter hoog worden en wel 20 meter breed. Hij is voortgekomen uit de gewone beuk en heeft dezelfde kenmerken als de gewone beuk, op de afhangende takken na.

44 Anna Paulownaboom (*Paulownia tomentosa*)

Geplant in 1984. Deze boom wordt ongeveer 13 meter hoog. De schors is grijsbruin. De jonge takken zijn dik en vilt-achtig. Het blad is hartvormig en heeft een lengte die varieert tussen de 15 en 40 cm. Beide zijden zijn behaard, het blad voelt dan ook zacht aan. De lila-blauwe bloemen verschijnen voordat het blad uitkomt in vertakte pluimen. De bloemknoppen zijn viltachtig en lichtbruin van kleur. Oudere takken zijn kaal.

45 Hollandse iep (*Ulmus hollandica* "Vegeta")

Geplant in 1990.
Kan 30 meter hoog worden. In de jeugdfase heeft de boom schuin opstaande takken die later breed uit gaan staan en zelfs doorzakken. Het blad heeft een scheve bladvoet. De scheve bladvoet komt voor bij alle iepsoorten. De twijgen zijn grijs en de winterknoppen zijn roodbruin. De boom is vatbaar voor de iepziekte.

46 Krimlinde (*Tilia europaea* "Euchlora")

Geplant in 1930. Zie voor soortbeschrijving nummer 31 op pagina 46.

49 Zwarte noot (*Juglans nigra*)

Geplant in 1984. Zie voor soortbeschrijving nummer 12 op pagina 31.

50 Haagbeuk (*Carpinus betulus*)

Geplant in 1975. Deze boom is inheems in Europa en Klein-Azië en wordt zo'n 18 meter hoog. De stam is glad en grijs. Het blad is eivormig en heldergroen. De bladrand is scherp dubbelgezaagd, in tegenstelling tot het blad van de gewone beuk, die een min of meer gladde bladrand heeft. De bloemen zijn onopvallend geelgroen. De nootjes zijn klein en zitten in trosjes bij elkaar. De herfstkleur is goudgeel. De haagbeuk kan net als de gewone beuk als straat- en laanboom worden geplant, maar wordt ook veel voor hagen gebruikt. Dat is dan een haagbeukenhaag en geen beukenhaag.

Het hout is vroeger veel gebruikt voor hakblokken en handbogen.

51 Rode esdoorn (*Acer rubrum*)

Geplant in 1995.

Deze boom komt oorspronkelijk uit Noord-Amerika en kan 15 meter hoog worden.

Hij heeft een grijze stam. De jonge twijgen zijn roodbruin. De onderzijde van het groene blad is blauwgroen. De herfstkleur is oranjerood. De rode tweehuizige bloemen komen aan de boom voordat het blad uitloopt. Het zijn net juweeltjes. De gevleugelde vruchten zijn al vroeg in de zomer rijp en blijven niet lang aan de boom zitten.

52 Zwarte els (*Alnus glutinosa*)

Plantjaar onbekend. Waarschijnlijk spontaan aan de waterkant opgekomen.

De els is inheems in Europa. Hij kan een hoogte bereiken van 20 meter en groeit voornamelijk op vochtige standplaatsen. De naam *Alnus* is een verbastering van de Latijnse woorden 'alor amme', wat vrij vertaald betekent 'ik word door de stroom verzorgd'.

Veel houtwallen in Nederland bestaan uit knotelzen. Boeren gebruikten het gesnoeide hout, ook wel boerengeriefhout genoemd, voor afzettingen langs hun percelen.

De bruingele mannelijke katjes verschijnen meestal in maart. De vrouwelijke zijn onopvallend. Medio september verschijnen de elzenproppen.

Een sage: De els, de duivel en de geit
Een pas afgezaagde els kleurt rood. Een pas gekapt elzenbos kan zo een bloederige aanblik geven. Hierbij hoort een verhaal uit de tijd dat 'de duivel vrij spel had en de geiten lange staarten hadden'. De duivel had een lange dag over de aarde gedooled, zonder ook maar één zieltje te kunnen verschalken. Hij richtte zijn woede op een onschuldige geit, die vredig langs een wegberm graasde. De geit probeerde te vluchten toen ze de duivel zag, maar het kwaad was haar te snel af en greep haar bij haar lange staart. Onbarmhartig trok de duivel de tegenstribbelende geit aan haar achtereinde voort door veld en wei, tot ze in het elzenbroek kwamen. Daar, tussen de stammen en de wirwar van ondergroei, kon de geit zich beter schrap zetten, zodat de duivel haast niet vooruitkwam. Woedend rukte hij aan de staart tot deze plotseling afbrak. De geit was in een ommezien verdwenen en de duivel stond beteuterd met de bloedende geitenstaart in het elzenbroek. De elzenwortels zogen gretig het geitenbloed op, maar sindsdien bloeden de elzen zodra hun stam wordt verwond. 't Is een wonderlijk en haast ongeloofwaardig verhaal, maar 't korte staartstompje van de geiten is er om te bewijzen dat er toch echt zoiets gebeurd moet zijn.

53 Valse Christusdoorn (*Gleditsia triacanthos*)

Geplant in 1980. Deze boom heeft op de stam scherpe doorns zitten.

Voor de overige soortbeschrijving zie nummer 38 op pagina 51.

Aan de overkant van het water, tegenover de valse Christusdoorn, staat een treurwilg.

54 Treurwilg (*Salix sepulcralis* "Chrysocoma")

Geplant in 1960.

Deze treurwilg kan wel 20 meter hoog en breed worden. De dunne afhangende twijgen geven de boom iets sierlijks. De slierten zijn geel van kleur. Gelijktijdig met het verschijnen van het lancet-vormig blad komen gele katjes aan de boom.

55 Valse acacia (*Robinia pseudoacacia*)

Geplant in 1980. Zie voor soortbeschrijving nummer 19 op pagina 39.

56 Honingboom (*Sophora japonica*)

Geplant in 1980.

Komt voor in China en Korea. Hier in Nederland wordt de boom zo'n 15 tot 20 meter hoog. De kroon begint meestal laag. Opvallend zijn de groene takken met lichtgekleurde vlekjes, lenticellen genoemd. Bij het breken van een takje komt een zeer vieze geur vrij.

Het samengestelde blad is oneven geveerd.

De roomwitte bloemen verschijnen in juli tot september, maar niet voordat de boom minstens 10 jaar oud is. Bijen bezoeken graag de bloesem van de honingboom. De grijze ingesnoerde peulen zijn vervolgens zo'n 8 centimeter lang.

57 Treurwilg (*Salix sepulcralis* "Chrysocoma")

Geplant in 1980. Zie voor soortbeschrijving nummer 54 op pagina 65.

Aan de overkant van het water, tegenover de treurwilg staan drie zuilpopulieren.

58 Zuilpopulier (*Populus nigra* "Afghanica")

Geplant in 2000.

Deze boom kan ruim 25 meter hoog worden. Het is de 'verbeterde' versie van de Italiaanse populier. Het blad is enigszins ruitvormig. De zuilpopulier bloeit met mannelijke katjes en wortelt oppervlakkig, net als alle andere populieren.

U steekt nu de Kamp over en vervolgt uw weg in Plantsoen-Noord.

59 Zilverlinde (*Tilia tomentosa*)

Geplant in 1970. Deze boom komt voor in het zuidoosten van Europa en in Klein-Azië. De zilverlinde wordt zo'n 25 meter hoog. De kroon is breed en heeft een nogal strakke kegelvorm. Het blad is min of meer rond en donkergroen met een witte, vilt-achtige onderkant. Vandaar de naam zilverlinde. De geurende, lichtgele bloemen hangen in tuilen en verschijnen in juli. De boom is vrij ongevoelig voor bladluis, dankzij de behaarde onderzijde van het blad.

60 Witte moerbeï (*Morus alba*)

Geplant in 1992.

Komt voor in Azië en in Zuid-Europa en wordt niet hoger dan 10 meter. De witte moerbeï speelde vroeger een belangrijke rol in de zijderupsteelt. Het blad is namelijk een delicatessen voor de zijderups.

Het blad is breed eirond tot hartvormig en vaak diep ingesneden. De mannelijke en vrouwelijke bloemen die eind mei verschijnen, zijn onopvallend. De kleur van de kleine vruchten varieert van wit tot donkerrood. Ze lijken wat op frambozen en zijn eetbaar. Maar pas op: vlekken van deze vruchten zijn moeilijk te verwijderen.

61 Sierappel (*Malus "Liset"*)

Geplant in 1960.

Een kleine boom: de sierappel wordt niet hoger dan 6 meter. Het blad is purper en kleurt in de zomer donker bronsgroen. De boom bloeit in het voorjaar rijk met paarsroze bloemen. In de herfst komen kleine paarsbruine vruchten te voorschijn. De boom is gevoelig voor schurft.

Aan de overkant van het water, tegenover de zomereik, staat een Canada populier.

62 Canada populier (*Populus x canadensis*)

Geplant in 1975. Inheems in Europa, wordt zo'n 25 meter groot. De Canada populier is een spontane kruising tussen twee andere populieren (zwarte populier en Amerikaanse populier). De stam is grijs en ondiep gegroefd. De bladeren zijn driehoekig met een enigszins hartvormige bladvoet. De herfstkleur is geel.

Het hout wordt onder meer gebruikt voor klompen, pallets, houtwol en triplex.

De maretak of mistletoe komt alleen in de Canada en zwarte populier voor. Met name in gebieden met veel kalk in de bodem, zoals in Brabant en Limburg.

63 Zomereik (*Quercus robur*)

Geplant in 1950. Zomereiken kunnen last hebben van zogenoemde gallen. Dat zijn vergroeiingen van blad of knoppen veroorzaakt door zo'n veertig verschillende insecten. De bekendste zijn de bolletjes op de bladeren: de knikergallen, veroorzaakt door de sluipwesp. Een andere gal, de knoppergal, kennen we nog niet zo lang in ons land.

Deze vervormt de eikendoppen, de napjes.

Het is interessant om te zien hoe de sluipwesp, die de knoppergal veroorzaakt, zich voorplant en hiervoor niet alleen de zomereik maar ook de moseik gebruikt.

Bij opensnijden van de knoppergal in de winter kun je zien dat deze gal vol zit met kleine larven. Dit zijn allemaal vrouwtjes.

Deze komen in het vroege voorjaar naar buiten en leggen hun onbevuchte eitjes in de bloemen van de moseik (*Quercus cerris*).

Op de meeldraad van de moseik vormen zich galletjes waaruit zowel mannetjes als vrouwtjes wespen komen. De vrouwtjes leggen na bevruchting vervolgens eitjes in de vrouwelijke bloemen van de zomereik (*Quercus robur*). Als reactie daarop ontstaat de knoppergal op het napje van de eikel, die vaak klein blijft en samen met het misvormde napje in de herfst afvalt.

Zie voor soortbeschrijving de Zomereik bij de Amersfoortse kei op pagina 15.

64 Moseik (*Quercus cerris*)

Geplant in 1950.

Inheems in het midden en zuiden van Europa en in Klein-Azië. Kan wel 30 meter hoog worden. De moseik heeft een langwerpig, diep gelobd blad dat leerachtig aanvoelt. De goudkleurige katjes verschijnen in mei aan de boom. De lange eikels zijn voor de helft omsloten door een grof behaard napje. In de herfst is de boom geelbruin. Ze staan in diverse lanen in Amersfoort.

Aan de overkant van het water, tegenover de eerste zitbank die u tegenkomt, staan twee grijze abelen.

65 Grijze abeel (*Populus x canescens*)

Geplant in 1980. Deze boom is inheems in midden- en zuid-Europa en wordt zo'n 25 meter hoog. Ook deze boom is een spontane kruising tussen twee populieren. Het is niet bekend om welke twee het gaat.

De stam is lichtgroen, soms bijna wit, met horizontale donkere strepen. De twijgen en knoppen zijn grijs en vilt-achtig. De abeel heeft driehoekig tot eivormig blad. De onderkant van het blad is grijs behaard. De herfstkleur is groengeel.

66 Mispel (*Mespilus germanica*)

Geplant in 2007.

Komt voor in Azië en Zuid-Europa. De mispel is een kleine boom: hij wordt niet groter dan 7 meter. De boom is vaak breder dan hoog. Jonge twijgen zijn grijs en behaard. Het blad is langwerpig tot omgekeerd eirond en zeer fijn gezaagd. De herfstkleur is oranje tot roodbruin. De bloemen zijn wit en hebben een diameter van 4 centimeter. Ze verschijnen eind mei. De bruine vruchten zijn rond met één afgeplatte kant. Ze zijn pas eetbaar als ze gaan rotten, meestal na de eerste nachtvorst.

67 Sierappel (*Malus toringo*)

Jaar van aanplant onbekend.
Zie voor soortbeschrijving
nummer 61 op pagina 71.

Aan de waterkant ziet u een moseik.

68 Moseik (*Quercus cerris*)

Geplant in 1950. Zie voor soortbeschrijving nummer 64 op pagina 74.

69 **70** Tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*)

Geplant in 1970.

De boom komt van nature voor in het oosten van Noord-Amerika. In Nederland wordt de tulpenboom niet groter dan 25 meter. De stam is lichtgrijs. Het blad is groen en heeft een aparte vorm, die doet denken aan een tulp. Het blad kleurt in de herfst lichtgeel. De geeloranje bloemen verschijnen in juni/juli. De buitenkant van de bloem is groenig. Ze zijn ongeveer 5 centimeter groot en worden veel bezocht door bijen. De vrucht is kegelvormig, opstaand en zo'n 10 centimeter lang.

71 Eénbladige es (*Fraxinus excelsior* "Diversifolia")

Geplant in 1950. Zie voor soortbeschrijving nummer 30 op pagina 45.

72 Es (*Fraxinus excelsior*)

Geplant in 1970. Inheems in Europa, wordt circa 25 meter hoog. De stam is grijsbruin en ondiep gegroefd. Het blad is oneven geveerd met 4 tot 6 bladparen. De herfstkleur is geel. De knoppen zijn opvallend zwart. In april bloeit de boom met onopvallende geelwitte pluimen. In de vrouwelijke bomen verschijnen later de gevleugelde vruchten. Het hout is hard en wordt daarom veel gebruikt voor onder meer speel- en turntoestellen en voor de stelen van gereedschap.

Deze Kerspruim staat net voor de oude muur.

73 Kerspruim
(*Prunus cerasifera* "Nigra")

Plantjaar onbekend.
De kerspruim wordt 8 meter hoog.
De stam is donkerbruin. De jonge twijgen zijn eerst donkerrood, later bruin.
Het roodbruine blad is min of meer ovaal.
Eind maart verschijnen de roze enkelvoudige bloemen. De kerspruim is dan één roze wolk. Vruchten zijn er nauwelijks.

74 Zomerlinde (*Tilia platyphyllos* "Örebro")

Geplant in 2007. Deze boom bereikt een hoogte van ongeveer 17 meter. In de jeugdfase is de kroon smal en piramidaal. Later buigen de takken door en is de kroon breder. Het blad is rond tot eirond en de bladrand is scherp gezaagd. Deze variëteit bloeit rijker dan de gewone zilverlinde. De gele bloemen hangen in tuilen en komen in juni/juli tevoorschijn. Ze zijn sterk geurend.

Nu steekt u de Coninckstraat over. Aan de linkerkant ziet u het Amersfoorts theater De Flint. U vervolgt uw weg langs het water en bevindt zich nu in Plantsoen-Noord. Aan de overkant van het water, pal naast de brug, staan twee Zelkova's.

75 Zelkova (Zelkova serrata)

Geplant in 1950.

Komt voor in Japan, Korea en China. De boom wordt in Nederland 12 meter groot. De Zelkova is familie van de iep en dus ook bevattelijk voor de iepziekte. De kroon is breed, waaivormig tot rond. Het eivormig tot langwerpig blad is zachtgroen. De herfstkleur is bronsrood tot oranjegeel. De kleine groene bloemen zijn onopvallend en verschijnen eind april. De steenvruchten zijn klein en boonvormig.

Eén van de verschillen met de iep is dat de bloemen van de Zelkova éénslachtig zijn, terwijl die van de iep tweeslachtig zijn. Éénslachtig wil zeggen dat de bloem alleen mannelijke of alleen vrouwelijke voortplantingsorganen heeft.

Tweeslachtig betekent dat de bloem zowel mannelijke als vrouwelijke voortplantingsorganen heeft. Meeldraden zijn mannelijk en de stamper met vruchtbeginsel is vrouwelijk.

Net voor de hoek bij De Flint staan twee Noorse esdoorns. De voorste (nummer 77) is te herkennen aan zijn donkerder blad. Schuin daarachter staat nummer 76.

76 77 Noorse esdoorn (*Acer platanoides* en *Acer platanoides* “Faassen’s Black”)

Beiden zijn geplant in 1995.

De voorste is nummer 77 en heeft donkerder blad. Het blad loopt in het voorjaar lichtrood uit en is in de zomer roodbruin. Zie voor verdere soortbeschrijving nummer 23 op pagina 42.

78 Koningslinde (*Tilia europaea* “Koningslinde”)

Geplant in 1985. Zie voor soortbeschrijving de linde bij de Molenstraat op pagina 14.

79 Moereseik (*Quercus palustris*)

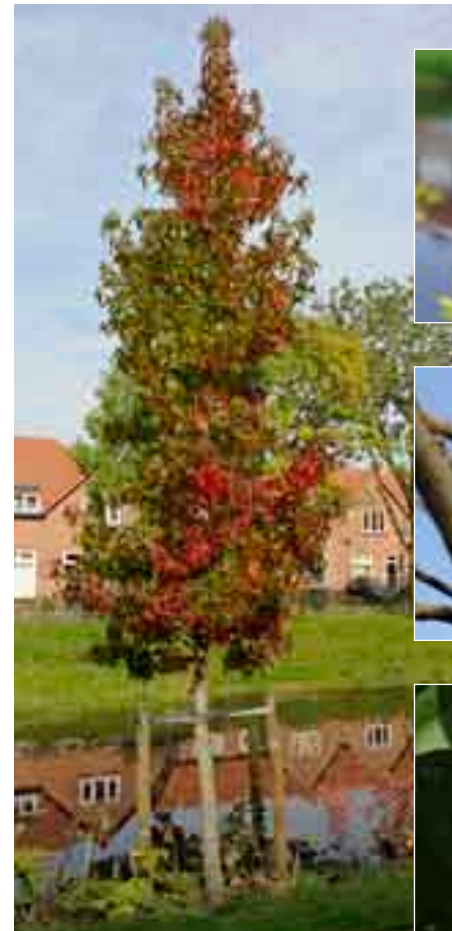
Geplant in 1985.

Zie voor soortbeschrijving de moereseiken langs de Stadring ter hoogte van het Sint Jorisplein op pagina 15.

80 Amberboom (*Liquidambar styraciflua*)

Geplant in 2007. Zie voor soortbeschrijving nummer 16 op pagina 34.

81 Walnoot (*Juglans regia* "Buccaneer")

Geplant in 2007.

Deze variëteit van de gewone walnoot wordt hooguit 20 meter hoog. De stam is lichtgrijs. Het heldergroene blad is oneven geveerd en zo'n 25 centimeter lang. De deelblaadjes zijn ovaal. Na het verschijnen van het blad komen groene mannelijke katjes en kleinere vrouwelijke bloemen tevoorschijn. De vrucht is min of meer ovaal, groter dan die van de gewone soort en zeer smakelijk. Bij de gewone walnoot komen de eerste noten pas na zo'n 10-15 jaar aan de boom. Bij deze variëteit echter al vele jaren eerder. De sterke geur die de boom verspreidt, houdt insecten op afstand.

De meubelindustrie maakt veel gebruik van dit notenhout.

82 Moerascipres (*Taxodium distichum*)

Geplant in 2007. Zie voor soortbeschrijving de moerascipres in de particuliere tuin achter Monnickendam op pagina 35.

Na de moerascipressen ziet u een zijpaadje naar rechts. Bijna aan het eind van dit pad staat de groenblijvende mammoetboom.

83 Mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*)

Geplant in 2007. Is van nature alleen nog maar te vinden op de westelijke hellingen van de Sierra Nevada in Californië. Daar kan de boom een hoogte bereiken van 100 meter, met een stamdoorsnede van wel 12 meter. De mammoetboom kan er zo groot worden doordat er veel regen valt, wat zorgt voor veel nevel. Het vocht in de lucht condenseert op de hoogste takken van de mammoetboom en daardoor hoeft deze woudreus minder water via de wortels naar grote hoogte te brengen.

De mammoetboom is goed bestand tegen bosbranden. De sponzige bast kan een dikte bereiken van 30 centimeter: een goede bescherming. Het oudste en bekendste exemplaar van deze boom is de 'General Sherman', die naar schatting 2700 jaar oud is en staat in het Sequoia National Park in Californië. Mammoetbomen zijn al sinds 200 miljoen jaar op aarde te vinden. Hij heeft blauwgroene schubachtige naalden. De bloemen zijn onopvallend. De roodbruine kegels staan eerst omhoog, om na een jaar te gaan hangen. De boom is éénhuizig en wordt in ons land niet veel hoger dan 40 tot 50 meter.

U vervolgt de route via het hoofdpad en steekt de Bloemendalsestraat over. Aan de rechterkant ziet u de oude Joodse begraafplaats. Na een tiental meters komt u drie platanen tegen.

84 Plataan (*Platanus acerifolia*)

Geplant in 1920.

Zie voor soortbeschrijving nummer 39 op pagina 52.

85 Gewone esdoorn
(*Acer pseudoplatanus*)

Geplant in 1980. Zie voor soortbeschrijving nummer 11 op pagina 30.

86 Vleugelnoot (*Pterocarya fraxinifolia*)

Geplant in 2007. Wordt zo'n 18 meter hoog. Oude exemplaren zijn vaak breder dan dat ze hoog zijn. Het blad is oneven geveerd, zo'n 50 centimeter lang en heeft wel 17 tot 25 deelblaadjes. De bladeren lijken enigszins op die van de es (*Fraxinus*). Zijn wetenschappelijke soortnaam wordt daarom gevolgd door *fraxinifolia*, wat betekent: blad gelijkend op es.

De hangende mannelijke en vrouwelijke katjes zijn groen, verschijnen in april en zijn gemiddeld 12 centimeter lang. Later verschijnen de nootjes in hangende vruchtkatjes, die wel 45 centimeter lang kunnen worden en zeer lang aan de boom blijven zitten. De nootjes zijn met elkaar verbonden door halfronde vleugeltjes, vandaar de naam van de boom.

Aan de overkant van het water staat een hemelboom

87 Hemelboom (*Ailanthus altissima*)

Geplant in 1975. Zie voor soortbeschrijving nummer 15 op pagina 33.

88 Witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*)

Geplant in 1930. Zie voor soortbeschrijving van deze 2 bomen de witte paardenkastanje bij de Amersfoortse kei op pagina 18.

Aan de overkant van het water, voor het plein van de Sint Jorisschool, staat een hemelboom en op het schoolplein staat een oude plataan (nummer 90).

88 Hemelboom (*Ailanthus altissima*)

Geplant in 1960. Opvallend aan deze boom is de bijzondere tekening op de stam. Zie voor de soortbeschrijving nummer 15 op pagina 33.

90 Plataan (*Platanus acerifolia*)

Geplant in 1840. Zie voor soortbeschrijving nummer 39 op pagina 52.

U bent nu aangekomen bij de Koppelpoort. Hier steekt u het water over. Langs de gracht, het Spui, staan een aantal leilinden.

91 Hollandse linde als leilinden (*Tilia europaea*)

Geplant in 1985. Deze linde is een kruising tussen de kleinbladige linde en de zomerlinde. De boom kan 35 meter hoog worden en is makkelijk te snoeien. Vandaar dat hij als leilinde en als knotlinde wordt gebruikt; soms zelfs als haag.

Het grote blad is kort toegespitst en heeft een gezaagde bladrand. De bladvoet is meestal iets scheef. De geelwitte bloemen verschijnen in juni.

De Hollandse linde is gevoelig voor aantasting door luis. Bij de leilinden aan het Spui zijn niet of nauwelijks bloemen te zien, doordat deze bomen elk jaar tot op het oude hout worden gesnoeid. Er is op deze locatie gekozen voor leilinden om een goed zicht op de Koppelpoort vanuit de binnenstad te behouden.

Na de Koppelpoort steekt u de straat over. U moet hier iets rechts aanhouden en daarna het voetpad links inslaan. U vervolgt zo uw pad via het Zocherplantsoen, dat vanaf hier Plantsoen-West heet.

92 Zilveresdoorn
(*Acer saccharinum*)

Geplant in 1960.
Zie voor soortbeschrijving
nummer 7 op pagina 27.

93 Bonte vederesdoorn
(*Acer negundo*
Variegatum)

Geplant in 1980.
Zie voor soortbeschrijving
nummer 36 op pagina 49.

95 Japanse notenboom
(*Ginkgo biloba*)

Geplant in 1998, ter gelegenheid van
het afscheid van gemeentesecretaris
Gerard Gielen. Zie voor soortbeschrijving
nummer 22 op pagina 41.

94 Plataan (*Platanus acerifolia*)

Geplant in 1900. Zie voor soortbeschrijving nummer 39 op pagina 52.

Nu bent u weer terug bij het stadhuis, waar u de wandeling bent begonnen. Natuurlijk staan er in het stadshart van Amersfoort meer bomen, op plekken waar deze wandeling niet langs gaat. Hieronder een aantal bomen die u kunt tegenkomen als u de binnenstad bezoekt.

Op de Varkensmarkt:

Valse Christusdoorn (*Gleditsia triacanthos* “Inermis”)

Elf van deze bomen zijn in 2001 op de Varkensmarkt geplant. De gemeente wilde hier op het plein graag bomen met een mediterrane uitstraling en koos voor de valse Christusdoorn met zijn transparante kroon.

De ondergrond van het plein bestaat uit een dik zandpakket waar bomen in principe niet goed op kunnen gedijen. Hiervoor is een opmerkelijke oplossing gevonden: op het zand is een laag speciale bomengrond aangebracht met daarin een automatische watergeefvoorziening. Je kunt het ongeveer vergelijken met een druppelsysteem.

Er liggen veel kunststofleidingen rondom de bomen.

De gemeente zet dit systeem in het voorjaar aan en sluit het in de herfst weer af.

Zie voor soortbeschrijving nummer 38 op pagina 51.

Aan de Zuidsingel, tegenover nummer 8 in de tuin van nummer 1:

Witte paardenkastanje en zomereik (*Aesculus hippocastanum* en *Quercus robur*)

Beiden geplant in 1870. Zie voor soortbeschrijving de witte paardenkastanje en de zomereik bij de Amersfoortse kei op pagina 18.

Tegenover Zuidsingel 18, in de tuin van Muurhuizen 3, (de Muziekschool):

Venijnboom (*Taxus baccata*)

Geplant in 1870. Komt van nature voor in Europa. De venijnboom kan zo'n 14 meter hoog worden, maar is meestal te zien als een forse struik. De bloei is onopvallend, in tegenstelling tot de ronde rode vruchtjes. De zaadjes die in de vrucht zitten zijn giftig, net als de naalden. Het rode vruchtvlees zelf echter niet.

De venijnboom wordt ook wel levensboom genoemd: als hij al bijna het loodje legt, kan de boom zichzelf verjongen. Hoe hij dat doet? De boom laat dan zijn takken naar beneden groeien, tot op de grond, waar ze gaan wortelen. In het Schotse Perthshire staat een taxus die op deze manier minstens 5000 jaar oud is geworden.

Oude volkeren beschouwden de venijnboom als onsterfelijk en symbool voor het eeuwige leven. Het hout behoort tot de sterkste houtsoorten en werd vroeger gebruikt om bogen van te maken.

Deze taxusboom is in de wintermaanden de slaapplek voor duizenden spreeuwen. Gezien de locatie kun je denken dat het echte muziekliefhebbers zijn... Spreeuwen kun je het hele jaar door in de stad zien. De vogels die je hier 's zomers ziet zijn andere dan die hier in de winters zijn. De winterspreeuwen hebben elders gebroed, bijvoorbeeld in Noorwegen of Zweden. De spreeuwen die in de zomer hier bij ons hebben gebroed, zijn dan op hun beurt vertrokken naar onder meer Zuid-Engeland en Frankrijk. Spreeuwen trekken met de seizoenen. Slechts een klein aantal blijft wel het hele jaar hier. Buiten de seizoenstrek hebben spreeuwen in de winter ook een zogenoemde slaaptrek. Overdag verspreiden ze zich in de omgeving, op zoek naar voedsel. 's Avonds verzamelen de vogels zich op een slaapplek, waar ze in een grote groep samen overnachten: veilig en handig. De spreeuwen wisselen op de slaapplek informatie uit over voedselplekken.

Naast Westsingel 1:

Rode paardenkastanje (*Aesculus carnea*)

Geplant in 1880. Zie voor soortbeschrijving nummer 10 op pagina 29.

Tegenover Zuidsingel 35/36, in de tuin van Muurhuizen 23:

Treurbeuk (*Fagus sylvatica Pendula*)

Geplant in 1900. Zie voor soortbeschrijving nummer 45 op pagina 57.

Tegenover Zuidsingel 38, in de tuin van Muurhuizen 25:

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* "Atropunicea")

Geplant in 1880. Zie voor soortbeschrijving de bruine beuken op het Stadhuisplein op pagina 12.

In de Provenierssteeg:

Treur-es (*Fraxinus excelsior* Pendula)

Geplant in 1840.

Deze treurvorm van de gewone es wordt doorgaans niet hoger dan een meter of tien en is in tuinen vaak als prieelboom te zien. Bij warm weer is het aangenaam verkoeling zoeken tussen de afhangende takken. Het blad is kleiner dan dat van de gewone es. Deze es krijgt geen bloemen en dus ook geen vruchten. Het blad kleurt in de herfst geel.

Normaal gesproken staan deze bomen in tuinen of parken. Dit exemplaar, met zijn voeten in de stenen, heeft het slecht getroffen en dat is hem aan te zien.

Voor de Dientoren, naast Muurhuizen 99:

Hollandse linde, als knotlinde (*Tilia europaea*)

De oudste is geplant in 1929, de andere in 2002.

Zie voor soortbeschrijving nummer 91 op pagina 95.

**Tegenover Weversingel 26/27,
in de tuin van Muurhuizen 181:**

Juttepeer (*Pyrus communis*)

Geplant in 1915.

Een zeer oud perenras, waarschijnlijk van Nederlandse herkomst. Heeft een brede kroon en kan 10 meter hoog worden. Eind april verschijnen witte bloemen. De peertjes zijn klein, groen met een roestbruine was. De boom krijgt alleen vruchten als er andere perenbomen in de buurt staan: zonder bestuiving komen er geen peren aan de boom.

**Tegen over Weversingel 33
in de tuin van Muurhuizen 197,
waar de singel afbuigt:**

Treur-es (*Fraxinus excelsior* "Pendula")

Geplant in 1915.

Zie voor soortbeschrijving de treur-es in de Provenierssteeg op pagina 109.

Op 't Zand:

Witte paardenkastanjes (*Aesculus hippocastanum*)

De oudste bomen zijn hier geplant in 1920. Een aantal jongere exemplaren is helaas licht aangetast door de bloedingziekte. Hopelijk blijft dit de ouderen dit bespaart. Zie voor soortbeschrijving de witte paardenkastanje bij de Amersfoortse kei op pagina 18.

In de tuin van 't Zand 7, te zien vanaf de naastliggende straat (Boldershof).

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* "Atropunicea")

Geplant in 1860.

Zie voor soortbeschrijving de bruine beuken op het Stadhuisplein op pagina 12.

**Bij de ingang van museum
Flehite aan de Westsingel:**

Hollandse linde (*Tilia europaea*)

Geplant in 1800. Zie voor soortbeschrijving
de koningslinde bij de Molenstraat op
pagina 14.

**Pal naast de Elleboogkerk,
in de tuin van Langegracht 37,
te zien vanaf de Breestraat:**

Treur-es (*Fraxinus excelsior* "Pendula")

Geplant in 1910.

Zie voor soortbeschrijving de Treur-es
in de Provenierssteeg op pagina 109.

Op 't Havik naast de brug, tegenover Krommestraat 1:

Hollandse linde (*Tilia europaea*)

Geplant in 1850. Zie voor soortbeschrijving de koningslinde bij de Molenstraat op pagina 14.

In Park Randenbroek staan twee bomen die het vermelden waard zijn. De eik vlakbij het terras aan de grote vijver staat in de top 10 van de oudste bomen van Nederland. De bruine beuk staat aan de voorkant van het hoofdgebouw.

Zomereik (*Quercus robur*)

Geplant in 1650. Met zijn leeftijd behoort deze zomereik tot de tien oudste bomen in Nederland. De boom is helaas door diverse zwammen aangetast. Gelukkig staat hij op een plek waar hij geen gevaar oplevert als er takken afbreken of hij valt om. De boom kan hier gewoon blijven staan. De boomklever gebruikt de spleten in de ruwe schors als aambeeld voor het leegpikken van taxusbessen. Je ziet dat aan de pitten die de vogel hier achterlaat. Vogels gebruiken hiervoor ook de amberboom. Zie voor soortbeschrijving de zomereik bij de Amersfoortse kei op pagina 18.

Bruine beuk (*Fagus sylvatica* "Atropunicea")

Geplant in 1860.

Deze bruine beuk heeft in 2008 een flinke snoeibeurt gehad om te voorkomen dat de zware takken zouden breken. Ook zitten in de boom metalen verankeringen om de boom te behoeden voor takbreuk. Verschillende zwammen hebben deze boom aangetast. De boom staat op een plek waar nogal wat mensen langs komen en wordt daarom nu jaarlijks gecontroleerd op veiligheid.

Zie voor soortbeschrijving de bruine beuken op het Stadhuisplein op pagina 12.

Geraadpleegde literatuur

'*Eeuwenoude Bomen*' van Anna Lewington en Edward Parker.

'*Van den Berk over Bomen*'

'*Bomen en Mensen*' van de Bomenstichting

Tekst en eindredactie

Peter Blaauw

Tekstredactie

Ida Bromberg/IDA schrijft

Fotografie

Roel de Vringer/Amfot.nl

Henk E. Groenewoud (spreeuw/boomklever)

Ruud de Man (maretak)

Vormgeving

Enbloc, Amersfoort

Druk

Mailfors BV, Amersfoort

Opdrachtgever

gemeente Amersfoort

juni 2009

